

СТАНОВИЩЕ

от доцент д-р Катя Станева, СУ „Св. Климент Охридски“,

член на научно жури по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по 2.1. Филология (Българска литература – Възрожденска литература), обявен в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.

В конкурса за доцент по Възрожденска литература има един участник – д-р **Надежда Петрова Александрова**, главен асистент в Катедрата по българска литература при Факултета по Славянски филологии. Кандидатът се явява на конкурса за хабилитация с монографията „Еничарите”. Преплетените истории в османския контекст на XIX век”. София: Изток-Запад, 2018 (314 с.) и с цялостната си научна продукция след защитения през 2010 г. дисертационен труд на тема: „Женският въпрос” във възрожденската публицистика и в прозата на Любен Каравелов”. От 2000 г. след спечелен конкурс Н. Александрова работи на щатно място в катедрата като асистент, старши асистент, главен асистент.

Ще представя накратко академичните дейности на гл.ас. Надежда Александрова, с акцент върху публикациите, преподавателската работа, специализациите, които придават легитимност и убедителност на нейната кандидатура в процедурата. Авторската справка за приносния характер на трудовете заявява като аргументи в конкурса и подлежащи на публична преценка отпечатаната монография и 10 статии (1 на френски, 1 на турски език); 5 от статиите са част от хабилитационното изследване. Тъй като познавам корпуса от българистични проучвания на Н. Александрова – дори забравени от нея текстове, невключени в списъка на всичките ѝ публикации – смятам, че ритъмът и посоките на нейните професионални изяви и творчески интереси дават безспорни основания за положително становище по отношение на кандидатурата ѝ.

Изследването „Еничарите”. Преплетените истории в османския контекст на XIX век” е солиден хабилитационен труд, в който се „разнишва” и решава с размах конкретен „казус” – литературноисторически случай достатъчно заплетен и заедно с това открояващ спецификите на културния и литературния обмен между

Изтока и Запада във фиксирания период. Френският роман „Еничарите”, преведен на български език от Иван Богоров и публикуван в подлистника на „Цариградски вестник” (1848-1850), е коментиран в проучвания, посветени на преводната белетристика през Възраждането. Хипотезата за авторството на унгарския писател Мор Йокаи, лансирана от влиятелни фигури като Ст. Минчев, М. Стоянов, Д. Леков и др., беше категорично опровергавана от Йонка Найденова в средата на 80-те години на ХХ в. Правя това уточнение поради скъпене на постигнатото от литературни историци и компаративисти при осмислянето на същностните и за разглеждания хабилитационен труд проблемни сплитове **преводите като културна мрежа и памет, преводите като тест за възможностите на езика и рецепцията.**

Вметнатото не накърнява отличните впечатления от обсъжданото изследване, солидаризирам се напълно със самооценката на Н. Александрова, че „ярък принос” на нейната работа е откриването на истинския автор Алфонс Роайе; заслужава адмирации неговото представяне посредством актуализиран класически модел („*живот и дело на ...*” почти непознат представител на френската култура на романтизма – писател, пътешественик, преводач, драматург, либретист, историк на изкуството...).

Изследването оповестява за пръв път имена на преводачите на френския роман, в нашата наука беше известно само името на Ив. Богоров. Несъмнен принос са издирването и въвеждането в научно обращение на седемте превода на „Еничарите” – на гръцки, български, румънски, арменски и караманлийски, както и съпоставителното им разглеждане през менливи оптики, прицелено да открие трансмисионните канали за проникване на романа в книжнината на народите под османска власт между 40-те и 70-те години на ХІХ век. По-амбициозната изследователска задача отрежда на романа, продукт на европейската културна среда, ролята на отправна точка за курсивиране на тенденции в движението на фигуративи между западното въображение, османския имперски контекст и българската рецептивна среда (с.13). Механизмите за конструиране на представи (за „еничарите”) и техните употреби подлежат на реконструкции; авторката мотивира своите предпочитания да се довери на влиятелни османистични изследвания, заявява и дистанцирането си от „подвижнопясъчния терен на народната памет”(с.11).

Първа глава е ангажирана с представяне на методологията и на интерпретативния модел за осмисляне на емпиричния материал. И сега, както при своите начални изяви от 2001 г., Н. Александрова подхваща играта на стратегическо разбирателство с водещи идеи в модерната историография, ориентализма, османистиката, феминистката теория, литературознанието, с основополагащи литературноисторически изследвания на словесността и културата на Възраждането. Хабилизационният труд се опира на преплетените/пресечените истории като метод на сравнителния литературоведски анализ (Даскалов; Цимерман и Вернер). Контекстуалната рамка и новата идеология на боравене с фактите задават отчитаща идеята за пазар (на собственото изследване и на изданията през XIX в.) оптика за систематизация на мотивите за превод, пътищата за проникване на идеи и книги, видовете превод и езиците-посредници, преплитането на преводаческите маршрути. Фактологичната защитеност на направените обобщения е убедителна, с огромните масиви разноредови и разнозначещи факти се борави умело, с лекота се подбира и организира съществена за целта на конкретния сегмент информация. По повод липси на турски превод на романа се предлагат приемливи хипотези; знаковото (според мен) отсъствие на сръбски превод на „Еничарите” не се коментира; ще отбележа и пропуснатия „сръбски Телемах”, ползван от Неофит Бозвели и Петко Славейков като обучаващо, формиращо мирогледи и литературна култура четиво (с.56).

Втората глава, озаглавена „Алфонс Роайе, неговият роман „Еничарите” и пътешествията на авторството” (с.97-174), притежава незаобиколима литературноисторическа значимост, тази част е заредена с още и още изследователски възможности (поканата за дискусия е изведена на текстовата повърхност във версията „Ориентализмът надвива ориенталистите: случаят с Алфонс Роайе, автор на романа „Еничарите”, е-публикация, №39 от Списък с вс. публикации; VII. 2. - в Авт.справка). Най-солидни литературоведски „активи” притежава сегментът „Историческият роман „Еничарите” – между достоверността и ориенталската фантазия”.

Политическата коректост и прицелеността в международния научен обмен са несъмнени достойнства на изследването. Към „конструиране на автентичното” в главата „Еничарите” в историите на българите под османска власт” имам отделни възражения. В аналитичните наблюдения над редуцията в смисловия обем на понятията „еничар”, „кърджалия”,

„делибашия”, „даалия”, в разсъжденията над десемантизацията на образите на отделните социални групи и над конотативните ореоли около отрицателния колективен образ „еничари, кърджалии, даалии и др.” вероятно само аз доловям отеквания на идеологизиращи прочити с обратен знак, привиждам огледалност спрямо превъзможности в краевековието на ХХ в. интерпретации от типа „борец за свобода” = „израстването” от хайдутин към бунтовник и революционер. Конотативният пласт на езика явява неговата идеологизираност и обвързаност с културата, времето, фолклора; дихотимията свои-чужди, схемата чистота-упадък-възход разколебават категоричността си по отношение на сложно съставената и битоваща през ХІХ век представа за еничарите – „Християнските момци, заробени и потурчени по времето, когато Турците са превземали България и Сърбия” (с.238). Ходът с позоваването на Хр. Вакарелски в заключението не отчита конотативното богатство на народнопесенни синонимно допълващи се съчетания при формулиране смисъла на екстремна събитийност.

Тъй като рецептивната проблематика е важен акцент в изследването, нека не се игнорира фактът, че до този момент освен списъци с абонатите на гръцкото издание от 1843 г., около седемте превода на романа „Еничарите” не са посочени други свидетелства за надеждно задействан публичен живот – рецензии, препоръки, огласи, присъствие в каталози и т.н.; липсват и рецептивни материали за приватно четене, тези и такива липси правят проблематични обобщенията за успешно внедряване на западната гледна точка към образа на еничарите във въображението на местните читатели (с.94-95). **Фигурализациите „еничари” са ситуационно обусловени, позволяват ревизиране на инструментализирани наследства и свобода в интерпретацията; когато чрез смяна на гледни точки и жанрови матрици се конфронтират с национално-идеологически оценъчни призми и стереотипи, фигуративите извикват несъгласие с послания, разчетени от възприемащото съзнание като манипулативни.**

Фигурата на А.Роайе, „премиерно” явена върху фундамент от проверими факти (дати, имена, текстове, заглавия, събития) като деятел от европейската културна сцена, заслужава да бъде (о)позната, широко популяризирана, да мотивира следващи проучвания и детайлни прочити, защото огласява една европейска гледна точка към нашите балкански (османски и дълговечни) травмиращи истории и емблематики.

Хабилитационният труд дава най-пълна представа за овладян от гл.ас. д-р Надежда Александрова голям теоретичен репертоар и речник. Списъкът на публикациите документираща респектираща проблемно-тематичен обхват на нейните интереси, документираща извървян път в науката. Многобройните ѝ специализации като стипендиантка по различни програми към Центъра за академични изследвания, към Международното дружество за изучаване на 18. век, към Босфорския университет в Истанбул и т.н., са свидетелство за придобити експертни познания в различни области.

С предлаганите лекционни курсове, СИД, семинарни теми и тестове гл.ас. Н. Александрова спечели уважението, доверието, обичта на студентите от различните специалности, форми и степени на обучение в СУ – бакалаври, магистри, докторанти. За студентското мнение се позовавам на анонимните анкети и атестационни протоколи.

Заключение: Оценявам високо резултатите от научните изследвания и учебно-преподавателската работа на гл. асистент д-р Надежда Александрова. Въз основа на материалите по конкурса и десетилетните ми отлични лични впечатления заявявам положителното си становище и убедено подкрепям нейния избор за доцент по Възрожденска литература.

29.07.2018

София

Доцент Катя Станева